

καταστρέφει βαθμιαία το οικοσύστημα της Γης. Εξαιτίας αυτών των εξελίξεων, η πολιτική υγείας αντιμετωπίζει την τρίτη μεγάλη πρόκληση του αιώνα. Στα λοιμώδη νοσήματα του παρελθόντος και στη νοσηρότητα της αφθονίας (*καρδιαγγειακά, καρκίνοι, ατυχήματα*) του παρόντος, έρχονται να προστεθούν οι μεγάλοι περιβαλλοντικοί κίνδυνοι του μέλλοντος.

Οι παγκόσμιες περιβαλλοντικές απειλές που αντιμετωπίζει η ανθρωπότητα περιλαμβάνουν το φαινόμενο του θερμοκηπίου, την αραίωση του όζοντος, τη ρύπανση της ατμόσφαιρας, την υποβάθμιση του εδάφους και των υδάτων, την παραγωγή τοξικών προϊόντων, τη μείωση της βιολογικής ποικιλομορφίας.

Ο σημερινός κόσμος αντιμετωπίζει επίσης κινδύνους από μεγάλες φυσικές καταστροφές. Ο συνδυασμός της κλιματολογικής αστάθειας και της συγκέντρωσης των ασθενέστερων οικονομικά τάξεων σε ορισμένες περιοχές του πλανήτη αναμένεται να προκαλέσει αλυσιδωτές αντιδράσεις. Οι φυσικές καταστροφές που συνέβησαν τα τελευταία χρόνια, όπως τυφώνες, σεισμοί, παλιρροιακά κύματα, ξηρασίες και μεγάλες πυρκαγιές στα δάση, επηρέασαν τη ζωή εκατομμυρίων ανθρώπων.

Ωστόσο, η έννοια του περιβάλλοντος δεν περιλαμβάνει μόνο το φυσικό περιβάλλον. Επιδράσεις στην υγεία ασκεί επίσης το κοινωνικό, το οικονομικό και το πολιτισμικό περιβάλλον, ενώ ορισμένοι ερευνητές αναφέρονται ξεχωριστά και στις επιδράσεις που ασκεί το πολιτικό και το προσωπικό/βιολογικό περιβάλλον του ατόμου. Όλα αυτά τα περιβάλλοντα, εκτός από την άμεση και καθοριστική επίδραση που ασκούν στην ανθρώπινη υγεία, επιδρούν και έμμεσα, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό την ανθρώπινη συμπεριφορά σε όλους τους τομείς.

Περιβαλλοντική εκπαίδευση: Ας πούμε κάποτε και πικρές αλήθειες...

ΑΝΔΡΕΑΣ ΤΡΟΥΜΠΗΣ

Καθηγητής Οικολογίας, Τμήμα Περιβάλλοντος
Πρύτανης Πανεπιστημίου Αιγαίου

ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΩΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΩΝ της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, τα παιδιά του Δημοτικού Σχολείου μαζί με τους συνοδούς δασκάλους τους πέρασαν ένα όμορφο πρωινό στο περιαστικό «δάσος» της Πόλης μας. Έπαιξαν μπάλα και κρυφτό, μίλησαν με τα κινητά τους ελεύθερα (*δήθεν*) στον καθαρό αέρα και έφαγαν τα πάσης φύσεως πατατάκια μετά του αναψυκτικού τους. Όμορφα πέρασαν και οι δάσκαλοι τους, μια ξεκούραστη βάρδια μακριά από τη ρουτίνα της τάξης. Κι έφυγαν προς το μεσημέρι, αφήνοντας μια αυθεντική εικόνα «καταστροφής» και ρύπανσης εκ του βιολογικού και συμπεριφορικού μεταβολισμού τους, στο περιαστικό «δάσος» της Πόλης μας. Όπου κάποιο άλλο σχολείο ή πιθανότατα και τα ίδια παιδιά είχαν «κάνει αναδάσωση» πριν από καιρό, μάλλον κατά την «παγκόσμια ημέρα περιβάλλοντος».

Στο ερώτημα του ευαισθητοποιημένου και άναυδου περαστικού «για την καταστροφή», η καταλυτική απάντηση της υπεύθυνης «δασκάλας» ήταν: «Ο χώρος, κύριε, είναι δημόσιος, δεν είναι ιδιωτικός... ώστε να σας ενδιαφέρει». Αλλά κι ο οξύθυμος πρόεδρος του Συλλόγου Γονέων και Κηδεμόνων, ο αρχι-πατέρας δηλαδή, με το πλεονάζον ύφος του επιτυχημένου δικηγόρου-παράγοντα της πόλης μας, τα ίδια είπε, διαν-

θίζοντας τα λεγόμενά του με σειρά ακατάληπτων άρθρων κάποιου κώδικα αστικού δικαίου. Σημειακό γεγονός; Αναμφιβόλως. Μεμονωμένο γεγονός; Μάλλον όχι. Αποκαλυπτικό γεγονός; Προς διερεύνηση... Και η Παιδεία, άραγε;

Στον Νομό μας, η γεω-ιστορία και ο ανθρώπινος πολιτισμός έχουν αφήσει μιαν πλούσια φυσική κληρονομία. Δάση, υγρότοποι, αγροτικά τοπία, ένα παλίμψηστο δηλαδή του ανθρώπινου μόχθου και των διαχρονικών αντιλήψεων για τη σχέση ανθρώπου-φύσης πάνω σε έναν καμβά φυσικής ιστορίας, υφίστανται τώρα τις ατομικές δράσεις μας και αναμένουν τη σύγχρονη γραφή επ' αυτών των συντεταγμένων συλλογικών αποφάσεων μας. Κάποτε ο παππούς, τότε που πείναγε, έλεγε ότι ήταν καθήκον και επιλογή του ν' αφήνει «τόπο» στα λιγοστά κτήματά του για την «αρχόντισσα του κάμπου»: την πέρδικα, δηλαδή. Σήμερα ο εγγονός του πουλάει τα κτήματα αυτά, όχι γιατί δεν αποδίδουν, αλλά γιατί επείγεται να αγοράσει ακόπως τη «μπεβέ» (BMW). Και ανθίζουν παντού, στα κληρονομημένα τοπία της μέχρι πρότινος ισόρροπης ανάπτυξης της υπαίθρου, σύγχρονα κτίρια για συνεργεία αυτοκινήτων και αντιπροσωπείες ειδών υγιεινής. Κι όμως, ο εγγονός συμμετέχει στο Σύλλογο Προστασίας Περιβάλλοντος που εναντιώνεται στην κατασκευή αιολικού πάρκου για λόγους προστασίας των αποδημητικών πουλιών. Σημειακό γεγονός; Αναμφιβόλως. Μεμονωμένο γεγονός; Μάλλον όχι. Αποκαλυπτικό γεγονός; Προς διερεύνηση... Και η Παιδεία, άραγε;

Η Χώρα μας προηγείται πολλών άλλων, εκ των ανεπτυγμένων λεγόμενων, στην υπογραφή των Διεθνών Συμβάσεων για την προστασία της Φύσης. Δεν υπάρχει διεθνές συμβατικό κείμενο που να μη φέρει, εκ των πρώτων, την υπογραφή της Ελλάδας. Και δεν υπάρχει άλλη Χώρα με ανάλογο κατάλογο απογραφής αποκλίσεων και υστερήσεων στην εφαρμογή των διεθνών δεσμεύσεών της. Όπως δεν υπάρχει άλλη Χώρα με τέτοιας έκτασης δαπάνη για τη λεγόμενη «περιβαλλοντική εκπαίδευση» σε όλες τις μορφές της, τυπική, μη-τυπική ή άτυπη. Όπως δεν υπάρχει άλλη Χώρα, όπου να μην τίθεται στο δημόσιο διάλογο προς θεραπεία η

επίλυση της οχιζοειδούς κατάστασης «ανάπτυξη και περιβάλλον». Εδώ, μόνο μεγαλόστομες κουβέντες προς ελαχιστοποιημένη εφαρμογή. Από όλους, ανεξαιρέτως.

Και η Παιδεία, άραγε;

Είναι θεμιτό να τίθεται από τον αναγνώστη το ερώτημα του κατά πόσον τα ανωτέρω παραδείγματα σημαίνουν κάτι ευρύτερα ενδιαφέρον, παρά τη μερικότητά τους. Αν η παράθεσή τους δικαιολογεί τη γενίκευσή τους. Αν είναι θεμιτό να αναγνωσθεί στην αναφορά για την «Πόλη μας», ή τον «Νομό μας» κάθε πόλη και κάθε νομός της χώρας μας, γιατί το άγος και άλγος της συλλογικής αμεριμνησίας είναι οριζόντια και προς τούτο εξαιρετικά επαχθή... Όλα τα παραδείγματα είναι αυθεντικά και καταγεγραμμένα. Θα 'λεγε κανείς ότι διαθέτουν ανεκδοτολογική αξία· το ζητούμενο όμως είναι να απαντηθεί το κατά πόσον και πότε το άθροισμα των μεμονωμένων ανεκδότων συγκροτούν μιαν πραγματικότητα και ποια είναι η συλλογική μας θέση και ευθύνη έναντι αυτής.

Ο Νεοέλληνας, ενήλικας ή παιδί, βομβαρδίζεται ετησίως από εκατοντάδες ντοκουμαντέρ για τη φύση, εκατοντάδες κείμενα, δηλώσεις και εκδηλώσεις για το περιβάλλον, εκατοντάδες εικόνες που ενσωματώνουν και τα πιο ετερόκλητα και αμφίσημα μηνύματα: όλοι ή σχεδόν όλοι οφείλουν να ξέρουν τις αναπαραγωγικές συνήθειες του κοάλα, όλοι πληροφορούνται, έμφοβοι μάλλον, τα περί της κλιματικής αλλαγής και όλοι τείνουν να αγοράζουν γιαούρτι με σήμα τη θαλάσσια χελώνα. Ακόμα και τα απορρυπαντικά ονοματίζονται πλέον κατά τρόπο που να υπενθυμίζει ευθέως ένα από τα είδη «σταρ» της απειλούμενης ελληνικής φύσης. Πόλεμος εικόνων στα βάθη των δασών και των θαλασσών. Η φύση εκπολιτίζεται υπό την ομοβροντία των προταγμάτων για τη διατήρησή της.

Κάτω από το γενικόλογο ιδεολόγημα Ίόλα είναι θέμα παιδείας Μ, που εφαρμόζεται αδόκιμα και για ζητήματα περιβάλλοντος, σαρώνονται οι κοινωνικές αντιφάσεις, εξουδετερώνονται οι γενεσιουργές αιτίες των προβλημάτων, ουδετεροποιούνται οι ευθύνες και εκσφενδονίζονται σε κάποιο απώτερο μέλλον οι λύσεις και οι τομές. Είναι άραγε άχρηστη

η περιβαλλοντική εκπαίδευση σήμερα, όπως εκ του αποτελέσματος φαίνεται να προκύπτει; Ως μέσον για την απόκτηση της αναγκαίας κατανόησης και συνείδησης της ουσίας του περιβαλλοντικού ζητήματος από μικρούς και μεγάλους θα είναι άχρηστη, εάν εξακολουθήσει θεματολογικά και παιδευτικά να μετεωρίζεται μεταξύ κάποιας μορφής διδασκαλίας της φυσικής ιστορίας και μελέτης της παράδοσης. Αντίθετα θα ανεύρει τον ελλιπή ρόλο της, εφόσον αναδείξει:

1. τις διαφορές μεταξύ φύσης και περιβάλλοντος,
2. τη σημασία της ποσότητας και της ποιότητας των δράσεών μας επί της λειτουργίας του πλανήτη,
3. τις πολλαπλές αξίες του έμβιου κόσμου, τις ηθικές, τις αισθητικές, τις οικονομικές, αλλά και τις καθαρά ωφελιμιστικές για την επιβίωση και την ποιότητα ζωής των ανθρώπινων κοινοτήτων,
4. την έννοια του δημόσιου χώρου και αγαθού έναντι της ιδιόκτητης κατοχής τους,
5. τις συγκλονιστικά πολύπλοκες και ήδη υπάρχουσες σχέσεις μεταξύ περιβάλλοντος και οικονομίας, κοινωνικής δικαιοσύνης, δημόσιας υγείας και εθνικής ασφάλειας,
6. το ατελέσφορο της περιβαλλοντικής καταστροφολογίας έναντι της χρησιμότητας της έννοιας της ατομικής και συλλογικής ευθύνης.

Με άλλα λόγια, όταν καταφέρει να γεννήσει μια νέα αγωγή του πολίτη για τον 21ο αιώνα. Όμως τούτο προϋποθέτει δασκάλους με έμπνευση, ριζική τομή στις επιλογές χρηματοδότησης των προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, πλήρη μεταβολή της μυθοπλασίας των ΜΜΕ και ανοχή στις πρώιμες αποτυχίες του νέου μοντέλου. Όπως και εμπιστοσύνη προς τις αντιληπτικές ικανότητες των νέων.

Τελικά, όντως «όλα είναι θέμα παιδείας»...

Το αειφόρο σχολείο: Όραμα για ένα βιώσιμο μέλλον

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΤΣΟΥΚΑΣ

*Συντονιστής Προγράμματος Δημοτικού
Σύμβουλος Εκπαίδευσης Εκπαιδευτηρίων Δούκα*

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΩΔΕΣ ΘΕΑΜΑ ΤΩΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ, που απολάυσαμε πρόσφατα, για πρώτη φορά ξετυλίχτηκε σε έναν ορίζοντα τόσο θολό και αρρωστημένο. Η αποπνικτική ατμόσφαιρα του Πεκίνου δεν ήταν δυστυχώς ο μόνος δείκτης της περιβαλλοντικής καταστροφής. Εφιαλτικές εικόνες από διάφορα σημεία του πλανήτη τονίζουν έντονα την ανευθυνότητα του καθενός και την ευθύνη όλων μας για την καταστροφή που έχει συντελεστεί.

Ωστόσο, παρά τη ζοφερή πραγματικότητα η «καταστροφολογία» δεν έχει νόημα. Πιο πολλή σημασία έχει η «οριακή» περιβαλλοντική αίσθηση του παρόντος και ακόμη μεγαλύτερη η υποθήκευση του μέλλοντος, αν δεν κατανοηθούν τα «φαινόμενα» και τα «πράγματα» του καιρού μας και δεν επινοηθούν λύσεις που να δίνουν διέξοδο και προοπτική αντιμετώπισης της περιβαλλοντικής κρίσης.

Η συμβολή της Παιδείας σε μια τέτοια προοπτική είναι αυτονόητη. Μπορεί να λειτουργήσει ως διαδικασία επιβίωσης. Ως εκπαίδευση για την αειφόρο ανάπτυξη! Αυτή είναι η πρόκληση του καιρού μας: μια νέα εκπαιδευτική πρόταση. Ένας προσανατολισμός που ενθαρρύνει την υιοθέτηση μιας κριτικής στάσης απέναντι στα ζητήματα της αειφορίας. Μέσα από αυτόν τον προσανατολισμό ένας άλλος κόσμος πιθα-